

ΣΕΛ. 22



Ο ΛΟΓΟΣ ΣΤΟΥΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

**Η Μ. Χαρτουλιάρη για
τον Ντ. Μέντελσον**

Ρορ πολιτισμική κριτική



Της **ΜΙΚΕΛΑΣ ΧΑΡΤΟΥΛΑΡΗ**
mikela.louxmatia@gmail.com

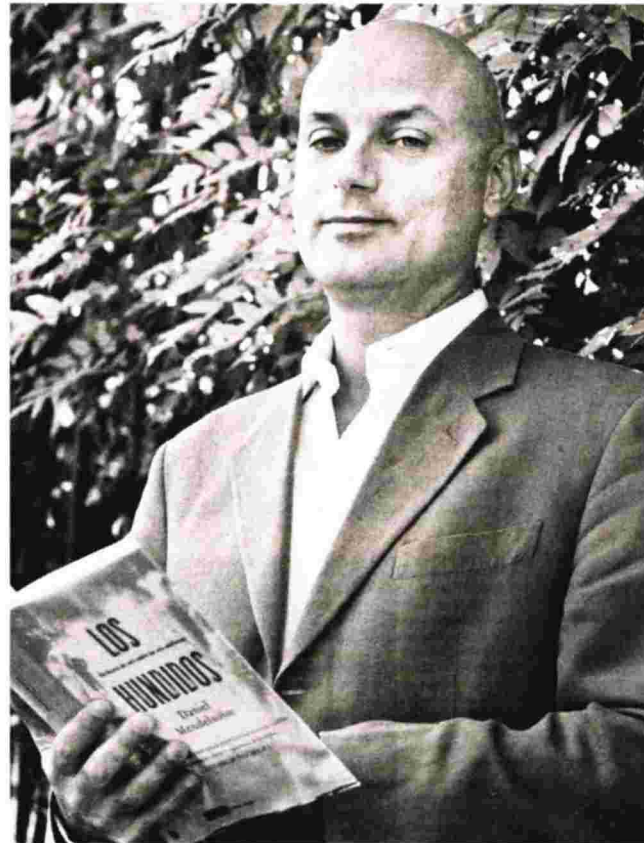
Κλασικός φιλόλογος με ειδίκευση στον Ευριπίδη, εξέχων μεταφραστής του Καβάφη, καθηγητής στο Τμήμα Ανθρωπολογίας του κολεγίου Μπαρντ της Νέας Υόρκης, αναγνωρισμένος συγγραφέας, ο Ντάνιελ Μέντελσον είναι από τους πιο πρωτότυπους και γοπευτικούς κριτικούς της σύγχρονης κουλτούρας και με τα δοκίμια του υπονομεύει την κυρίαρχη άποψη για τον ανταγωνισμό «πολιτισμού» και «βαρβάρων»

«Ξέρω τι είμαι. Τώρα πρέπει να σκεφτώ και πώς να το χειριστώ»

Ο Ντάνιελ Μέντελσον ήταν δεκαεσσάρων χρονών, ένα παιδί μεσοαστικής αμερικανοεβραϊκής οικογένειας στο Λονγκ Άιλαντ, όταν το 1974 έγραψε στο ημερολόγιό του αυτή τη φράση. Την είχε υιοθετήσει από το μυθιστόρημα *Ηνίοχος* της Μαίρη Ρενό, ένα κλασικό έργο της γκέι λογοτεχνίας, που τον προκάλεσε να σκεφτεί εκείνο που ονομάζουμε σήμερα «πολιτικές ταυτότητας». «Το αν δηλαδή αυτό που σε διαχωρίζει, θα πρέπει, κατά κάποιο θεμελιώδη τρόπο, να σε καθορίζει κιόλας». Και ειδικότερα, το πώς θα μπορούσε να αντισταθεί και ο ίδιος, όπως οι ομοφυλόφιλοι πρωταγωνιστές του βιβλίου, στον πειρασμό να «μετατρέψει» τους περιορισμούς του σε καριέρα.

Η δημοφιλής Μαίρη Ρενό (1905-1983) με τον «σύγχρονο» *Ηνίοχο* και με τα ευφυή και ψαγμένα ιστορικά μυθιστορήματά της για τον κύκλο του Σωκράτη και για τον Μέγα Αλέξανδρο, ήταν εκείνη που του είχε δείξει την εικόνα αυτού που ήταν, και που τον έκανε να αγαπήσει την Αρχαία Ελλάδα. Δεν τη συνάντησε ποτέ, όμως αλληλογραφούσε μαζί της οκτώ χρόνια. Και τώρα που έχει επιβληθεί ως ένας από τους πιο εμπνευσμένους και πρωτότυπους κριτικούς της σύγχρονης κουλτούρας, ο Μέντελσον υπογραμμίζει πως το καλύτερο σχολείο για την κριτική προσέγγιση του σημερινού πολιτισμού είναι οι κλασικές σπουδές.

Όταν διαβάσει κανείς το καινούργιο του βιβλίο *Περιμένοντας*



EPA / J. C. HIDALGO

τους *βαρβάρους* (Πατάκης), θα απολαύσει το σπινθηροβόλο πνεύμα του σε όλο του το εύρος. Η μάλλον αμήχανη και άχρωμη αθηναϊκή εμφάνισή του το 2014 στη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών θα αποδειχθεί μια ατυχή στιγμή του. Ο τόμος περιλαμβάνει 24 σημαντικά δοκίμια της περιόδου 2003-2013, πρωτοδημοσιευμένα στον «New Yorker» ή στο «New York Review of Books» και έξοχα μεταφρασμένα από τη Μαργαρίτα Ζαχαριάδου. Τα διάλεξε ο ίδιος για το ελληνικό κοινό από δύο συλλογές του 2008 και του 2012 καθώς και από μεταγενέστερα εμβληματικά άρθρα του.

Βασικό θέμα τους είναι η «άλλοτε δυσχερής και άλλοτε γόνι-

μη» συνάντηση ανάμεσα στον σύγχρονο και στον αρχαίο κόσμο, την οποία εξερευνά με ανορθόδοξες αφορμές. Τέτοιες είναι π.χ. η κινηματογραφική υπερπαραγωγή «Τροία» του 2004 που «εξοβέλισε τον ομηρικό πρωισμό για χάρη της παγκόσμιας γεωπολιτικής», αλλά και ο «βομβιστής της Βοστώνης». Επίσης τον κινητοποιούν η στρεβλή εικόνα για τη Μήδεια σε μια πολυδιαφημισμένη παράσταση με τη Φιόνα Σο «που συγχέει τις "δικές μας" γυναίκες με τις γυναίκες του Ευριπίδη», αλλά και το πολιτικώς ορθό ψέμα για τους γκέι καουμπόδες του «Μπρόκμπεκ Μάουντεν», η σχέση έργου και στάσης ζωής στους Ρεμπό, Ουάιλντ, Ροθ, Πάτρικ Λη Φέρμωρ, ή

στον αγαπημένο του Καβάφη κ.ά.

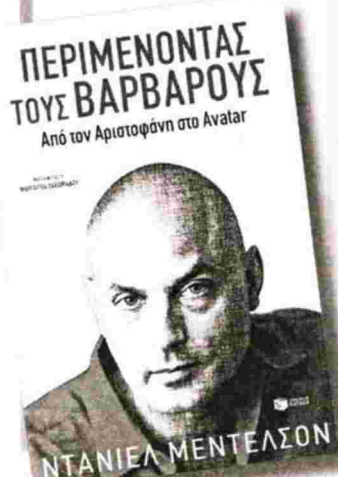
Χωρίς ίχνος αραιολαγνείας, ο Μέντελσον αναστοχάζεται εδώ τα παράδοξα της ελληνικής πολιτισμικής ταυτότητας ή τους απροσδόκτους τρόπους με τους οποίους ορισμένα κεντρικά θέματα της ελληνικής μυθολογίας διαμορφώνουν τη μαζική εμπειρία. Και το κάνει με τρόπο τόσο ερεθιστικό, τόσο μοντέρνο (ή και μεταμοντέρνο), ώστε εάν διαβάζονταν αυτά τα δοκίμια στο ελληνικό Λύκειο, η αρχαιότητα θα γινόταν ρορ. Και ίσως οι μαθητές και οι μαθήτριες θα καταλάβαιναν καλύτερα την «ψυχρή τυχαίτητα του σημερινού κόσμου» όπου, λέει ο συγγραφέας, «τόσο το καλό όσο και το κακό τιμωρούνται σκαιά» και «είμαστε μόνοι εάν δεν έχουμε ο ένας τον άλλον».

Το αφετηριακό επιχείρημα που ξεχωρίζει αυτά τα δοκίμια, είναι ότι οι παλιές και οι νέες κουλτούρες, το καθιερωμένο και το καινοφανές, το υψηλό και το κατώτερο συμβιώνουν όχι ανταγωνιστικά αλλά σε μεταξύ τους αλληλεπίδραση. Είναι ένα καθαφικό επιχείρημα που ο Μέντελσον το αναπτύσσει συνδυάζοντας τον τελευταίο στίχο του πασίγνωστου ποιήματος «Περιμένοντας τους Βαρβάρους» (*Οι άνθρωποι αυτοί ήταν μια κάποια λύσις*) με ένα σχετικό σχολιαστικό κείμενο του ποιητή από το 1904.

Όπως μάλιστα γράφει στην Εισαγωγή, σαν να μιλά έμμεσα για την κρίσιμη ελληνική και τη διεθνή πολιτικο-κοινωνική επικαιρότητα, «ότι οι άλλοι μπορεί να θεωρούν παρακμή και πτώση, αν το δει κανείς σε συνάρτηση με τη γενικότερη ιστορική εικόνα, φαντάζει περισσότερο σαν μεταβολή, προσαρμογή, αναδιοργάνωση».

Οδυσσεάς vs Αβραάμ

Το μοναδικό έως τώρα βιβλίο του Μέντελσον στα ελληνικά, ήταν οι *Χαμένοι. Αναζητώντας έξι από τα έξι εκατομμύρια* (μτφ. Μ. Ζαχαριάδου, Πόλις, 2010). Ένα έργο γοπευτικό για τη μνήμη και την ιστορία που ξεκινά σαν αστυνομικό μυθιστόρημα για τους συγγενείς του που χάθηκαν στο Ολοκαύτωμα. Εκεί εξερευνά την εβραϊκότητα του, ένα ζήτημα που δεν θίγεται στο *Περιμένοντας τους βαρβάρους*. Την έχει βιώσει περισσότερο πολιτισμικά παρά θεολογικά και τον έχει επηρεάσει στην οπτική του όπως και η ελληνική κλασική αρχαιότητα. Εγγραψε τους *Χαμένους* την εποχή που μετέφραζε τα *Ποιήματα* του Καβάφη, και όταν τον συναντήσαμε με τον Ανταίο Χρυσοστομίδα το 2012, είχε επισημάνει τη διάκριση μεταξύ Οδυσσεά και Αβραάμ. «Έχουν διαφορετική νοοτροπία. Ο Οδυσσεάς είναι πνεύμα ανήσυχο, με περιέργεια για τα γύρω του, ενώ ο Αβραάμ ακολουθεί έναν σκοπό χωρίς να κοιτάζει δεξιά ή αριστερά. Και οι δύο έχουν μια αποστολή. Ομως αντιμετωπίζουν αλλιώς τους ανθρώπους που συναντούν στο διάβα τους. Για τον Αβραάμ συνιστούν περισπασμό (distraction) και δεν τον ενδιαφέρουν. Αντίθετα ο Οδυσσεάς νιώθει έλξη γι' αυτούς (attraction), θέλει να γνωρίσει τη σκέψη και τα έργα τους. Εγώ διαπαιδαγωγήθηκα ως οδυσσεϊκός χαρακτήρας».



Ο ΝΤΑΝΙΕΛ ΜΕΝΤΕΛΣΟΝ έχει γράψει δριμύτατες κριτικές σπλητεύοντας τη μόδα των απομνημονευμάτων (memoir), όπου οι λογοτέχνες θεωρούν πως εκπληρώνουν την αποστολή τους παρουσιάζοντας τη «δική τους αλήθεια». Τι δική του αλήθεια παρουσιάζει κι εκείνος στο εκτενές (50 σελ.) δοκίμιο «Ο μικρός Αμερικάνος», που κλείνει τη συλλογή *Περιμένοντας τους Βαρβάρους* με την εξερεύνηση της «συνάντησής» του με τη Μαίρη Ρενό. Όμως το κάνει με τελείως διαφορετικό τρόπο. Αυτό το δοκίμιο έχει όλα τα στοιχεία που κάνουν το «στιλ Μέντελσον» τόσο σαγηνευτικό. Συνδυάζει την προσωπική ιστορία με την κοινωνική ιστορία, την εξομολόγηση με την ανάλυση, το ισχυρό επιχείρημα με

Αρχαιότητα και μαζική κουλτούρα α θα Μέντελσον

τη στιβαρή τεκμηρίωση, το καλλιτεχνικό ή λογοτεχνικό έργο με τα συμπραζόμενά του, αλλά και τον καταγωγικό του μύθο με τον σημερινό αντίκτυπό του, και εν τέλει τον εκάστοτε «πολιτισμό» με τους εκάστοτε «βαρβάρους».

Ετσι, με αφορμή τη δημοφιλή της ταινίας «300», ο Μέντελσον ξεκαθαρίζει ότι το κύριο πρόβλημα δεν είναι όσα υποδηλώνει για την τρέχουσα διεθνή πολιτική κατάσταση. Είναι εκείνο το «ας πάνε στο διάολο οι συνέπειες» που προκύπτει από την ταινία, και το τι σημαίνει

για την τρέχουσα κατάσταση της μαζικής ψυχαγωγίας.

Παρακάτω, με αφορμή μια θεατρική παράσταση του *Ηρακλή* του Ευριπίδη που παρέπεμπε στο ζήτημα της μοίρας και της αποξένωσης του βετεράνου, υπογραμμίζει ότι ο σκηνοθέτης στρογγυλεύει τα πράγματα, ενώ ο αρχαίος δραματουργός μ' αυτό το έργο «μάς κάνει να αντικρισουμε κατάματα την εικόνα του ηθικού κενού» και την «παγερή άβυσσο της άνευ νοήματος βίας». Ένα

επιχείρημα «ιδιαίτερα αξιοπρόσεκτο στην εποχή μας, η οποία δίνει πρόχειρες ψυχολογικές ερμηνείες στον ανυποχώρητα σκληρό πυρήνα της φρίκης που κρύβεται πίσω από καθετί γνήσια τραγικό».

Σε άλλο δοκίμιο, για τις αντιδράσεις πολιτειακών παραγόντων και κοινής γνώμης στην ταφή του αποκαλούμενου «τρομοκράτη της Βοστώνης», που σαν άλλος Πολυνείκης έμεινε άταφος δύο εβδομάδες, σχολιάζει ότι: «Όσο φρικτό κι αν ήταν το έγκλημά του, ήταν επίσης προϊόν μιας εντελώς ανθρώπινης ψυχής. Αποκαλώντας τον τέρας, τον θέτεις πέραν των ορίων της ανθρώπινης ευαισθησίας και συνεπώς αρνείσαι να αντιμετωπίσεις και το "τερατώδες" της υπόστασής του».